

ПРЕДМЕТ СОЦІОЛОГІЇ КУЛЬТУРИ, ЇЇ СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІЇ

ПОНОМАРЕНКО Тетяна Олександрівна - завідувач науково-видавничого відділу комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, канд.філос.наук

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8595-8044>

e-mail: kravchenko.t.o@gmail.com

БІЛОУС Тетяна Львівна - доцент кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії ХНУВС, канд.пед.наук, доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1977-8758>

e-mail: biloustetyana1966@gmail.com

УДК 316.7

DOI 10.32782/NP.2023.3.30

У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів учених, сформовано авторське бачення предмета соціології культури. Виокремлено ключові елементи соціології культури, які в своїй сукупності допомагають вивчати взаємозв'язок між культурою та суспільством, розуміти культурний контекст, в якому живуть люди, та аналізувати соціальні процеси, що відбуваються у сфері культури.

Ключові слова: культура, соціологія культури, соціологія, предмет, структура, функції.

Постановка проблеми

В умовах воєнного стану українське суспільство, у першу чергу, потребує формування надійних основ, базисів, які здатні об'єднати людей навколо спільних цінностей. Разом із тим багатовимірність сучасного світорозуміння, часто неконтрольований потік інформації у мережі Інтернет зумовлюють необхідність дослідження феномену культури в широкому її розумінні задля осмислення її внутрішнього потенціалу, інструментарію та особливостей впливу на суспільство. Саме тому, вивчення предмету соціології культури, її структури та функцій має важливе теоретичне та практичне значення.

Стан дослідження проблеми

Окремі теоретичні аспекти пов'язані із соціологією культури у своїх наукових працях розглядали: К. Ю. Богомаз, О. Морщакова

А. О. Петренко-Лисак, В. М. Піч, М. В. Примуш, А. О. Ручка, А. В. Фурман та інші науковці. Разом із тим, незважаючи на значний внесок зазначених дослідників у соціологічну думку, у науковій літературі недостатньо опрацьованим залишається питання предмету соціології культури, а також її структури та функцій.

Мета і завдання дослідження

Мета статті полягає у визначенні предмету соціології культури, а також окреслити її структуру та функції. Для досягнення вказаної мети вважаємо доречним вирішення наступних завдань: розкрити теоретичні підходи до розуміння сутності поняття соціології культури; окреслити ключові елементи структури соціології культури.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що в роботі дістав подальшого осмислення теоретичний підхід до визначення предмету соціології культури, а також виокремлено елементи її структури.

Виклад основного матеріалу

Культура – історично сформована сукупність соціальних норм і цінностей даної суспільної системи. Норми і цінності культури генетично не успадковуються, тому культура своїм існуванням демонструє соціальну природу, виражаючи в кожен момент спрямова-

ність суспільства на створення, збереження і поширення результатів людської діяльності [1].

Культура виступає тим стовпом, який тримає цілісність всіх систем та аспектів життєдіяльності суспільства. Адже сучасний світ невинно змінюється. Ці зміни торкаються переважно сфери технологій, наближаючи останні максимально близько до широкого кола потреб пересічної людини. Дозволя, побут сучасної людини, навіть процеси комунікації в межах родини відбуваються за допомогою цифрових технологій. Постає питання осмислення феномену культури через призму цифровізації, новітнього осмислення цифрової культури, сутність якої постійно змінюється в умовах поширення цифрових технологій на принципово нові сфери життя людини.

М.В. Савчин вважає, що культура – це щось більше, аніж поняття, термін, слово. Це ще й один із основних світоглядних орієнтирів європейської, а сьогодні вже і далеко не тільки європейської спільноти [2, с. 11-12].

У ході осмислення позиції дослідника значимо, що людині характерний постійний пошук спільнот однодумців. Здавна дана особливість людини як соціальної істоти породжувала виникнення клубів, партій, мистецьких течій тощо. У межах цих груп започатковувалися ідеї, стилі, підходи, що згодом популяризувалися послідовниками, входили у широкі народні маси та ставали вже спільним надбанням, цінностями в межах культури. Так, дані цінності дійсно набували ознак світоглядних орієнтирів.

Проте в умовах сучасності варто вести мову не лише про культуру, а й про мультикультуралізм як феномен постмодерного світосприйняття, в основі якого лежить утвердження рівності та гармонійності співіснування різних культур у суспільстві. Зауважимо, що мультикультуралізм є як демократичним кроком вперед, так і викликом для сучасних постмодерних суспільств, адже за умов відкритості, безбар'єрності, доступності багатьох культур ускладнюється вибір для індивіда конкретної моделі поведінки і її узгодження з дотичними до життєдіяльності індивіда соціальними інститутами. Аналізуючи переваги, недоліки, а також окремі з наве-

дених нами аспектів політики мультикультуралізму, О.В. Волошенко зазначає, що усе це свідчить про важливість пошуку дієвих механізмів досягнення культурної узгодженості суспільства, що є однією з умов стабільності державно-правової форми організації влади у сучасному світі [3, с. 7].

Саме на вирішення даного комплексу проблем і спрямовані дослідження в сфері соціології культури, під якою розуміють галузь соціологічного знання, що вивчає закономірності функціонування та розвитку культури як суспільного явища, а також форми виявлення цих закономірностей у людській діяльності, пов'язаної зі створенням, засвоєнням, збереженням і розповсюдженням ідей, уявлень, культурних норм, цінностей і зразків поведінки, які регулюють взаємовідносини у суспільстві, а також між суспільством і природою. Самостійною галуззю соціології вона стає в 60-70-і рр. ХХ ст. Уперше поняття «соціологія культури» було введено у науку М. Адлером, який під предметом цієї галузевої соціологічної теорії розумів вивчення соціальних чинників становлення і функціонування культурних цінностей і норм [4].

Дійсно, погоджуючись з позицією дослідників, ми вважаємо, що соціологія культури по суті виступає одним із стратегічно важливих напрямків досліджень у сфері наук гуманітарного профілю з огляду на її вплив на закладання у наукове знання широкого підходу до розуміння культури, зв'язків на рівні окремих осіб, груп, верств суспільства у ході створення особливого середовища генерування спільних цінностей.

Соціологія культури, пише А. В. Фурмам, – це: 1) окремий важливий вид, сегмент людської культури, що унормовує й ціннісно закріплює перебіг спільного життя людей; 2) багаторівневе утворення у життєдіяльності осіб, груп, етносів, націй і людства в цілому, що синтезує світоглядні, психосоціальні й етичні знання та уявлення про чинне і належає суспільне життя; 3) окрема – масштабна, соціальна, головно нематеріальна – сфера суспільного виробництва, сутність якої становлять процеси актуалізації, продукування, накопичення і трансляції новими поколіннями соціального досвіду в динаміці і взаємодоповненні його різних форм; 4) особлива фор-

ма усупільненого буття людей, створювана у ході філогенезу, постійно відновлювана і збагачувана прийдешніми поколіннями через коди, схеми, програми і моделі поведінки, діяльності, спілкування і вчинення [5, с.26].

Ми звертаємо увагу на комплексність підходу дослідника, проте ми вважаємо більш доречним розуміння сутності соціології культури у першому підході, запропонованому дослідником, не через призму виду загальної культури, а через її вияв у соціальній площині, що відображає будову та функціонування соціальної структури суспільства або соціальної групи.

Якщо концепцію соціології культури у вузькому значенні дослідники ведуть від Е. Дюркгейма, то базові складові окремих видів культури визначились з часів Платона й Арістотеля. В класичній традиції соціології культури (М. Вебер, Т. Парсонс) раціоналізовані ціннісні орієнтації, породжені етикою світових релігій, організують соціальне життя, а культура виступає однією із систем реалізації соціальної дії і діяльності [6].

Ми поділяємо позицію дослідника щодо впливу етики світових релігій на соціологію культури. Релігія в окремі періоди існування людства закладала вектор світорозуміння, формувала цінності та позначалася на морально-етичних орієнтирах. І досі в окремих державах світу норми релігії вважаються джерелом права та мають значний вплив на суспільні відносини.

Так, на основі осмислення вищенаведених положень, можемо зазначити, що предмет соціології культури – це сукупність соціальних аспектів культури як системи символічних, матеріальних і поведінкових форм, що виникають у суспільстві та взаємодіють з соціальними процесами. Соціологія культури аналізує різноманітні аспекти культурного життя, включаючи цінності, норми, символіку, мистецтво, комунікацію, ідентичність, ритуали, практики споживання та інші прояви культури, а також їхні взаємозв'язки з соціальними структурами, інституціями та процесами. Соціологія культури досліджує, які культурні процеси та явища формуються, поширюються, змінюються та впливають на суспільство, сприяючи розумінню ролі культури в соціальному житті та ідентифіка-

ції соціальних закономірностей у культурній сфері. З огляду на зазначене вище, цілком справедливим буде говорити, що соціологія культури має свою складну структуру.

Варто зауважити, що структура соціології культури може варіюватися в залежності від підходів та теоретичних рамок, але, на нашу думку, елементами останньої є наступні:

1) культурні цінності і норми, які в своїй сукупності визначають, що вважається важливим та прийнятним у конкретному суспільстві;

2) культурні символи і символічна система. Сукупність символів, знаків, мови та інших символічних систем, що використовуються в культурному спілкуванні та побудові соціального порядку;

3) культурні практики та ритуали, які мають важливе значення для формування соціальних зв'язків, спільнот та ідентичності;

4) культурна ідентичність і соціальна структура. Останні вказують, як культура впливає на формування ідентичності людей, їх почуття належності до конкретної культурної групи та взаємозв'язок культури з соціальною структурою суспільства.

5) культурна зміна і трансформація, тобто сукупність процесів, що призводять до зміни культури, а також включає взаємодію між традиціями та новаторськими тенденціями, глобалізацію, технологічний прогрес та інші фактори, що впливають на культурну динаміку;

6) культурна продукція і споживання, що являє собою сукупність процесів створення, поширення та споживання культурних продуктів, включаючи літературу, музику, фільми, мистецтво, моду, масові медіа та інші культурні прояви;

7) культурні інституції – сукупність інституцій, таких як школи, університети, музеї, театри, медіаорганізації та інші установи, які спрямовують свою діяльність на формування, поширення та збереження культурних цінностей і практик.

Саме ці елементи структури соціології культури допомагають вивчати взаємозв'язок між культурою та суспільством, розуміти культурний контекст, в якому живуть люди, та аналізувати соціальні процеси, що відбуваються у сфері культури. Вивчення цих елементів дозволяє розкрити різноманітні

аспекти культурного життя та його вплив на суспільство, а також розуміти соціальні зміни і трансформації, що відбуваються у культурній сфері.

Висновки

Таким чином, соціологія культури – це галузь соціології, що вивчає культуру як складну систему символів, цінностей, норм, інституцій, практик та соціальних взаємодій, що формуються та передаються у суспільстві. Вона аналізує процеси формування, розповсюдження та зміни культурних елементів, включаючи мову, мистецтво, релігію, технологію, обряди, символіку та інші прояви культури. Соціологія культури зосереджується на вивченні впливу культурних факторів на формування індивідуальних та колективних ідентичностей, соціальних структур, поведінки та соціальних процесів в суспільстві. Вона досліджує взаємодію між культурою і соціальними факторами, такими як клас, раса, стать, етнічність, глобалізація, політика та інші соціальні змінні, що впливають на формування культурного ландшафту.

Наголошуємо на необхідності осмислення феномену культури через призму цифровізації, новітнього осмислення цифрової культури, сутність якої постійно змінюється в умовах поширення цифрових технологій на принципово нові сфери життя людини. Також вважаємо за доцільне проведення комплексних та міждисциплінарних досліджень, спрямованих на дослідження окремих наведених нами елементів соціології культури.

Література

1. Примуш М. В. Загальна соціологія: навчальний посібник. Київ : ВД «Професіонал», 2004. 592 с.
2. Савчин М. В. Духовний потенціал людини : монографія. Івано-Франківськ : Плай; Вид-во Прикарпатського ун-ту, 2001. 204 с.
3. Волошенюк, О. В. Переваги і недоліки політики мультикультуралізму. *Форум Права*. 2019. № 3 (56). С. 6–12.
4. Богомаз К. Ю., Шеломовська О. М. Конспект лекцій з дисципліни «Соціологія культури» для студентів за напрямом підготовки 6.030101 «Соціологія». Дніпродзержинськ, ДДТУ, 2015. 121 с.

АНОТАЦІЯ

З'ясовано, що предмет соціології культури – це сукупність соціальних аспектів культури, як системи символічних, матеріальних і поведінкових форм, що виникають у суспільстві та взаємодіють з соціальними процесами. Соціологія культури аналізує різноманітні аспекти культурного життя, включаючи цінності, норми, символіку, мистецтво, комунікацію, ідентичність, ритуали, практики споживання та інші прояви культури, а також їхні взаємозв'язки з соціальними структурами, інституціями та процесами.

До елементів соціології культури віднесено наступні: 1) культурні цінності і норми; 2) культурні символи і символічна система; 3) культурні практики та ритуали; 4) культурна ідентичність і соціальна структура; 5) культурна зміна і трансформація; 6) культурна продукція і споживання; 7) культурні інституції. Саме ці елементи структури соціології культури допомагають вивчати взаємозв'язок між культурою та суспільством, розуміти культурний контекст, в якому живуть люди, та аналізувати соціальні процеси, що відбуваються у сфері культури. Вивчення цих елементів дозволяє розкрити різноманітні аспекти культурного життя та його вплив на суспільство, а також розуміти соціальні зміни і трансформації, що відбуваються у культурній сфері.

Узагальнено, що соціологія культури – це галузь соціології, що вивчає культуру як складну систему символів, цінностей, норм, інституцій, практик та соціальних взаємодій, що формуються та передаються у суспільстві. Вона аналізує процеси формування, розповсюдження та зміни культурних елементів, включаючи мову, мистецтво, релігію, технологію, обряди, символіку та інші прояви культури. Соціологія культури зосереджується на вивченні впливу культурних факторів на формування індивідуальних та колективних ідентичностей, соціальних структур, поведінки та соціальних процесів в суспільстві.

Ключові слова: культура, соціологія культури, соціологія, предмет, структура, функції.

5. Фурман А. В. Соціальна культура. *Психологія і суспільство*. 2015. № 1. С. 26-36.
6. Піча В. М. Соціологія: підручник. 4-те видання, виправлене. Львів: «Магнолія 2006», 2009. 293 с.